דברי בניהו

פרשת חיי שרה תשפ"ז גיליון מס' 13

בס"ד בהנ"ו עמ"י עש"ו

דברי בניהו עלון תורני במשנתו של רשכבה"ג הגאון המקובל כמוהר"ר יוסף חיים זצ"ל זיע"א בעל בן איש חי רב פעלים מקבציאל וכו' וכו' בפרד"ס התורה וענינים כלליים

על שמו ולעילוי נשמתו של **הבחור היקר והכשר בניהו בן יובל ואירית הי"ו יעקובי ז"ל** נלב"ע ערש"ק י"ח תמוז התשפ"ו תנצב"ה

מקבציאל

יד. בִּרְכַּת "רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם" — אֲנַחְנוּ נוֹתְנִים הוֹדָאָה לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כִּי הִפְלִיא בְּחַסְדּוֹ בְּרִקִּיעַת הָאָרֶץ עַל פְּנֵי הַמַּיִם, הוּא מֵי הַתְּהוֹם, הֶפֶךְ הַטֶּבַע. כִּי כְּפִי הַטֶּבַע, הֶעָפָר יִשְׁקַע בַּמַּיִם וְהַמַּיִם יִהְיוּ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְאִם הָיָה כֵּן, אֵיךְ הָיָה אֶפְשָׁר לִבְנֵי אָדָם לָדוּר וְלָלֶכֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם? וְהֵטִיב ה' חַסְדּוֹ כַּאֲשֶׁר נָתַן שֶׁטַח הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם כְּדֵי לָשֶׁבֶת עָלֶיהָ וְלָלֶכֶת בָּהּ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר [תהלים קלו, ו]: "לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", וְכַנִּזְכָּר בְּ"שַׁלְמֵי צִבּוּר" (דף מ"ט ע"א), עַיֵּן שָׁם.

וְהִנֵּה, אַל יֹאמַר הָאָדָם, הֲלֹא זֶה הַטֶּבַע הַהַפְכִּי הַנִּזְכָּר הָטְבַּע מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית עַל־פִּי גְּזֵרָתוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁגָּזַר [בראשית א, ט]: "יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה", וְהָיָה דַּי לְבָרֵךְ עַל זֶה הָאָדָם פַּעַם אַחַת בְּיָמָיו, וּמַה־חִּדּוּשׁ נַעֲשָׂה בְּכָל־יוֹם? כִּי הִנֵּה הַתְּשׁוּבָה לָזֶה הוּא, כִּי בֶּאֱמֶת הָיָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ זֶה בְּכָל־רֶגַע, יַעַן כִּי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּגְּמָרָא [סוכה נג ע"א], כַּאֲשֶׁר כָּרָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שִׁיתִּין, בְּעָא תְּהוֹמָא לְשִׁטְף הָעוֹלָם, וְכָתַב דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֵׁם אַחַסְפָּא וְהִנִּיחוֹ עַל פְּנֵי הַתְּהוֹם — וְעָמַד. וְאִם כֵּן, הַשְׁתָּא לוּלֵי כֹּחַ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ הַנָּתוּן עַל פְּנֵי תְהוֹם, הִנֵּה בְּכָל־רֶגַע הָיָה מִתְעוֹרֵר הַתְּהוֹם לַעֲלוֹת וְלִשְׁטֹף הָעוֹלָם, וְאִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְשַׁבֵּחַ בְּכָל־רֶגַע, עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ [בראשית רבה יד, ט]: עַל כָּל־נְשִׁימָה וּנְשִׁימָה תְּהַלֵּל יָהּ. אֶלָּא, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשַׁבֵּחַ תָּמִיד בְּכָל־שָׁעָה, תִּקְנוּ הַשֶּׁבַח פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם.

טו. בִּרְכַּת "הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר". כַּוָּנַת בְּרָכָה זוֹ לְהוֹדוֹת לַה' עַל בְּרִיאַת הָאָדָם בְּרֶגֶל יְשָׁרָה וּמְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, נִבְדָּל מִשְּׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֵין לָהֶם קוֹמָה זְקוּפָה. וְכַנִּזְכָּר בְּ"שַׁלְמֵי צִבּוּר" זַ"ל [דף מט ע"א] בְּשֵׁם מַהֲרִימָ"ט זַ"ל [בדרשותיו "צפנת פענח" ריש פרשת בראשית], עַיֵּן שָׁם.

טז. בִּרְכַּת "שֶׁעָשָׂה לִי כָּל־צָרְכִּי". בְּרָכָה זוֹ תִּקְנוּהָ עַל נְעִילַת הַמְּנָעָלִים, שֶׁכָּל־זְמַן שֶׁהוּא יָחֵף אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו וְצָרְכֵי בֵיתוֹ, וְכֵיוָן שֶׁלּוֹבֵשׁ מִנְעָלָיו כְּאִלּוּ נַעֲשׂוּ לוֹ כָּל־צָרְכָיו, כִּי אָז הוּא מוּכָן לָלֶכֶת לְכָל־אֲשֶׁר יִרְצֶה, וְכַנִּזְכָּר בְּ"שַׁלְמֵי צִבּוּר" זַ"ל [דף מט ע"ד].

מנהג אבותינו בידינו

כיון שצריך כל אדם לענות מידי יום תשעים אמנים על ברכות. לפיכך נהגו רבים לברך ברכות השחר בבית הכנסת בצוותא, באופן שהאחד מברך בקול רם וחבריו עונים אמן על ברכותיו, ולאחר מכן אחד העונים עומד ומברך ברכותיו שלו וחבריו עונים אמן, וכן כל החבורה כולה, וכך זוכים לענות תשעים אמנים. ('שלחן ערוך' או"ח ו ד; 'משנה ברורה' שם ס"ק יג)

מנהג ישיבות בבל

"בבבל יש שלשים בתי כנסיות... ולמי שמצוה ראש הישיבה להתפלל, אחד אומר ביחיד 'מאה ברכות' [ברכות השחר שנתקנו כדי להשלים מאה ברכות (טור או"ח מס)] ועונים אחריו אמן, ואחר כך יעמיד אחר שיאמר 'ברוך שאמר' בקול רם...". ('סיבוב הרב רבי פתחיה' [לר"פ מרגנשבורג שחי לפני כאלף שנים] עמו' 34)

הנהגת רבנו האר"י הקדוש

האר"י הקדוש היה עונה אמן אחר המברכים ברכות השחר בבית המדרש, אפילו היו מאה היה עונה אמן אחריהם. ואפילו באמצע פסוקי דזמרה. ('שערי תשובה' שם ו ה)

מעלת וקדושת בגדי השבת

טעמי בגדי שבת והדלק"נ גם לכבוד שבת וגם לעונג שבת, והם צריכים להיות נקיים, ואכן החת"ס והגר"א החליפו 'כל' בגדיהם, והגמ' בשבת מביאה ג' מקורות לבגדים מיוחדים לשבת, ומהם נבאר אם בגד אחר לכבוד שבת הוא אפילו אותו סוג ורק שיהיה בגד אחר, או שצריך גם שיהיה הבגד חשוב יותר מבחול.

המקור הראשון: 'וכבדתו' מעשות דרכך, שלא יהיה מלבושך של שבת כבחול, משמע שצריך בגד חשוב יותר בשבת, וכר"י שקרא לבגדיו 'מכבדותי' (שבת דף קי"ג) והסביר בבן יהוידע שמשמעות 'וכבדתו' 'שיראו' שלובש בגד של שבת, דהיינו שבגד השבת יהיה חשוב יותר מביום החול, וכך פסקו הטור והשו"ע בסי' רס"ב 'ישתדל שיהיו לו בגדים 'נאים' לשבת', ובמשנ"ב ס"ק ה' ו' כתב: שהמקור 'וכבדתו', (והוסיף המשנ"ב: 'וטוב שלא ילבש בשבת מכל מה שלבש בחול, אפי' חלוק', וכן שבעינן בגדים 'כפי יכולתו', 'ואפי' שהוא בדרך לבדו ילבש בגדי שבת, כי אין המלבושים לכבוד הרואים כי אם 'לכבוד השבת'), וכן בזוהר (ויקהל רד:) כתב: בעי לענגא ליה במיכלא ובמשתיא בלבושי 'יקר' (צריך להתענג באוכל ושתיה ובלבוש) ובחדוה כולה', וכן בתנחומא (קדמון פר' תולדות יב) למד כן מה' שעשה בגדים לשבת לאדם וחוה, (כותנות עור), וביאר שהם היו בגדי כהונה גדולה, שהכהונה היתה בבכורות, ואדם בכורו של עולם, וביאר מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שאנו לובשים בגדי שבת זכר לאדם הראשון.

המקור השני: הגמ' מביאה מקור נוסף מרות, שנעמי אמרה לה ללבוש בגדי שבת לפגישתה עם בועז, באומרה 'ושמת שמלותיך, וביאר רש"י שפשיטא שתבוא עם בגדים... אלא התכוונה שתבוא עם בגדי השבת, ומוכח שבגדי שבת יותר יפים, ולפי"ז משמע שגם לצורך שידוך מותר ללבוש בגדי שבת...

והמקור השלישי (שבת קיד.) מתרומת הדשן שנאמר בה 'ופשט בגדיו ולבש בגדים אחרים', לימדך תורה דרך ארץ בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו, עכ"ל ה,גמ', וביאר שם המהרש"א שזה מלמד על בגדי שבת שיחליף הבגדים שהכין בהם בער"ש לשבת, 'ואל ימזוג בהם כוס' הכוונה לכוס הקידוש, ומשמע שאפי' שלא התלכלכו צריך להחליף כי זה לא כבוד, (ובמורשת משה דייק מזה שאם לבש בגדי שבת בהכנות לשבת יש להחליפם לפני שבת), וכעי"ז כתב במס"י פרק י"ט על רב ענן 'לביש גונדא' בשבת קיט., וכן רש"י כתב וז"ל: כלי שחור להודיע שהיום אינו כדי להתנהג בחשיבות מלהתעסק בתבשילי שבת 'ולא יטנף בגדיו בבישול קדירות', ומוכח שזה עצמו שלבש בגדים פשוטים בער"ש זה כבר נקרא כבוד השבת, והראיה שזה נכתב שם עם שאר דברי התנאים על הכנתם לשבת. (הגרי"פ גולדוסר שליט"א בספרו), ולפי המס"י אפ"ל שאדם שיש לו בגד אחר לשבת אבל אינו חשוב יותר, לפחות שילבש ביום ו' בגד יותר פשוט מבשבת.. ואז גם יקיים המצוה שלובש בגד חשוב יותר.

וכן בפירוש קדמון למד שזה מקור לכל דבר שיש עבודה לה', שצריך שינוי בגדים, ומקור ג' נראה שסבר שהעיקר שיהיה בגד אחר וא"צ דוקא בגד נאה יותר, ונראה שזה כדעה הראשונה בגמ' (קיג.) שכתוב 'אמר ר' הונא אם יש לו להחליף יחליף, ואם אין לו להחליף ישלשל בבגדיו, משמע שאפי' בגד השבת אותו סוג בגד של יום חול מהני, שהעיקר שיהיה בגד אחר.

וברמב"ם יל"ע בכוונתו, שכתב: (שבת ל, ג) ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה. ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת. ואם אין לו להחליף משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול.. מצד אחד הרמב"ם לא הזכיר שבגד השבת יהיה 'נאה יותר' כטור והשו"ע, משמע שהעיקר שיהיה בגד אחר ונקי, וא"צ דוקא בגד 'חשוב' יותר לשבת, אבל אולי התכוון לזאת כשכתב 'ולא יהיה מלבוש החול 'כמלבוש השבת' שגם לרמב"ם נצרך בגד חשוב יותר.

ומרש"י משמע שגם מהמקור של תרומת הדשן משמע שיחליף לבגד חשוב יותר, שכתב בגמ' (ריש קיד.) ולבש בגדים אחרים: והוציא את הדשן הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הוצאת הדשן שאינה עבודה חשובה כדי שלא ימאסו 'בגדיו החשובים' שעובד בהן עבודת אכילה ושתיה כגון קיטור וניסוך. 'אל ימזוג בהם כוס לרבו': לפיכך הוזקק ללבוש בגדים פחותים, עכ"ל, (משמע אפי' שלא התלכלכו שיחליף), וכן בתוס' משמע שחייבים שבגד השבת יהיה חשוב יותר מבחול, (תוס' קיג. ד"ה אבל) וז"ל: ולנו שיש לנו להחליף אסור, ומסתפק ר"י אי קרי יש לו להחליף כשאין לו יפה כזה, עכ"ל, משמע שחייבים בגדי שבת יותר טובים מבחול, שאל"כ אולי א"צ להחליף, רואים שלתוס' יש צד שאם בגד השבת פחות חשוב מביום חול אולי עדיף שילבוש את בגד יום החול..

ובבן יהוידע הביא שיש ענין גדול לבגדי שבת מכובדים כי כאלו יהיו בגדיו לעוה"ב.. וכן שזה כלול במצות 'הכון' לקראת אלוקיך (רש"י שבת י', כתב: התנאה לפניו) וכלול בחיוב עונג שבת, וכמו שיש עונג במאכל יש עונג במלבוש.. (וכך גם כתב במחצית השקל רמ"ב סק"ג), ועוד הביא שהטעם שהגמ' הוצרכה לטעם ג' של תרומת הדשן, ללמדינו שיש ענין להחליף בגד אחר לשבת ואפי' שבגד השבת לא חשוב יותר ונראה אותו דבר, שמתירוץ א' והפסוק של 'וכבדתו' משמע שכל ענין ההחלפה רק כשהשני חשוב יותר, ולומדים מתרומת הדשן שבכ"ז העיקר שיחליף, ועוד חידש הבן איש חי, שלעני שאין לו כסף בגדי שבת קודמים ליין לקידוש!! מאחר ולבגדי שבת מצאנו מקור בנביאים (וכבדתו) ובתורה בתרומת הדשן, משא"כ יין לקידוש דרבנן ונסמך על דאורי' לבד, (בלי נביאים), ושיקדש על הפת. (עיין עוד בבן יהוידע שבת קיג: ד"ה ושמת ובדף קיד, ד"ה מנין, וכן בבניהו), ובכל בו כתב (סי' לא) טעם נוסף לבגדי השבת לכב' שבת (שזה נלמד מוכבדתו) וכן שיזכור שהוא יום קדוש ואסור במלאכה, (שזה נלמד מתרומת הדשן).

(מתוך עלון "תוספת שבת")